

WPLYW KART ETNICZNYCH JAKO INSTRUMENTU POLITYKI PAŃSTWA NA WZAJEMNE RELACJE MIĘDZY PAŃSTWEM POCHODZENIA, PAŃSTWEM ZAMIESZKANIA I DIASPORĄ NA PRZYKŁADZIE KARTY POLAKA

Karta Polaka to specjalny dokument wydawany przez państwo polskie osobom pochodzenia polskiego mieszkającym poza granicami kraju. Jej celem jest wzmocnienie więzi z Polską i potwierdzenie przynależności do wspólnoty narodowej. Posiadacze Karty zyskują nie tylko symboliczne uznanie, ale także konkretne przywileje, od ułatwień przy osiedlaniu się, przez dostęp do edukacji, po możliwość uzyskania obywatelstwa. Choć Karta Polaka wydaje się dokumentem technicznym, w rzeczywistości pełni złożoną funkcję: kształtuje tożsamość, emocje, wybory życiowe i relacje transnarodowe.

Celem niniejszego projektu badawczego jest pogłębiona analiza Karty Polaka jako narzędzia polityki państwowej wobec diaspory. Badanie koncentruje się na jej oddziaływaniu w trzech wybranych krajach: Ukrainie, Białorusi i Republice Czeskiej – państwach o zróżnicowanym podejściu do mniejszości narodowych, różnych relacjach z Polską i odmiennych modelach integracji społecznej. Taki dobór pozwala porównać wpływ Karty Polaka w kontekstach zarówno postradzieckich, jak i unijnych, oraz uwzględnić różne typy diaspory: osoby migrujące, potomków dawnych osadników i społeczności autochtoniczne.

Projekt ma charakter interdyscyplinarny i opiera się na badaniach jakościowych: wywiadach z posiadaczami Karty Polaka, przedstawicielami instytucji (np. MSZ, konsulatów, organizacji polonijnych), analizie dokumentów prawnych i strategii państwowych, a także dyskursu medialnego w Polsce i krajach zamieszkania. Szczególną uwagę badacze poświęcą motywacjom osób, które zdecydowały się na uzyskanie Karty Polaka, jak również tym, które, mimo formalnych uprawnień, świadomie zrezygnowały z ubiegania się o dokument. To podejście pozwoli zrozumieć nie tylko skutki, ale także granice oddziaływania polityki państwowej. Projekt odpowiada na ważne pytania:

- *Jakie są główne motywacje i bariery towarzyszące decyzji o ubieganiu się (lub rezygnacji) z Karty Polaka w Ukrainie, Białorusi i Czechach, i w jaki sposób różnią się one w zależności od społeczno-politycznego kontekstu danego kraju?*
- *Jakie są doświadczenia posiadaczy Karty Polaka w wymiarze symbolicznym (tożsamościowym) i praktycznym (prawnym, społecznym) oraz jak wpływają one na ich życie codzienne i wybory migracyjne, edukacyjne czy zawodowe?*
- *Jak Karta Polaka i szersza polityka Polski wobec diaspory są postrzegane przez instytucje i społeczeństwa w krajach zamieszkania, jakie czynniki wpływają na te percepcje oraz jakie napięcia i wyzwania ujawniają się w relacjach między Polską, państwami zamieszkania a społecznościami polskiego pochodzenia?*

Efektom badań będzie pierwsza w Polsce empiryczna i porównawcza analiza Karty Polaka z perspektywy jej użytkowników – posiadaczy i potencjalnych posiadaczy dokumentu, a nie jedynie instytucji państwowych, które ją tworzą. Projekt wnosi nowatorską perspektywę oddolną (*bottom-up*) do dotychczas zdominowanej przez ujęcia prawno-polityczne dyskusji o Karcie Polaka. Dzięki temu możliwe będzie uchwycenie realnych doświadczeń, emocji, motywacji i barier, których nie widać w dokumentach urzędowych.

Unikalność projektu polega również na jego porównawczym charakterze, tj. zestawieniu funkcjonowania Karty Polaka w trzech krajach o odmiennym systemie politycznym, kulturze prawnej i podejściu do mniejszości narodowych. Po raz pierwszy zostaną zestawione ze sobą: postradziecka rzeczywistość Białorusi i Ukrainy oraz unijna polityka wobec mniejszości w Republice Czeskiej. Takie podejście pozwoli dostrzec nie tylko uniwersalne mechanizmy działania Karty Polaka, ale także różnice wynikające z kontekstu społeczno-politycznego.

Wyniki badań zostaną opublikowane w formie recenzowanych artykułów naukowych w Polsce i za granicą, a także udostępnione w sposób zrozumiały i użyteczny dla samych zainteresowanych – społeczności polskiego pochodzenia. Projekt przyczyni się do wzmocnienia debaty publicznej i akademickiej na temat polityki diasporycznej, strategii integracyjnych oraz wyzwań związanych z transnarodową tożsamością we współczesnej Europie Środkowo-Wschodniej. Jego wyniki pomogą również w doskonaleniu polityki migracyjnej prowadzonej przez instytucje państwowe.